

Mona Ilona szociális testvér: A magyar nép és a holocaust

1945 óta olvassuk, halljuk, hogy hazánkban mindenki fasiszta, antiszemita volt a holocaust idején. Érdeemes megvizsgálni ennek az állításnak az igazát.

1944. március 19-én a német csapatok megszálltak bennünket. Egy teljes napon keresztül özönlöttek az országba, elfoglalva minden fontos helyet. Gyakorlatilag megszüntették a magyar államiséget, a nemzeti szocializmus rabszolgái lettünk.

Hazánk akkori helyzetét nagyon jól ábrázolja J. F. Montgomery 1947-ben kiadott könyve: Magyarország a vonakodó csatlós. Az író az Egyesült Államok budapesti nagykövete volt. könyve egyik fejezetének ez a címe: „Menedékhely egymillió zsidó számára”. – Ebben így ír:

„1944 márciusáig Magyarország volt az egyetlen európai ország a Pireneusoktól keletre, ahol a zsidók élete biztonságosnak volt tekinthető, annak köszönhetően, hogy milyen törvényeket hoztak korlátozásukra. Ezek a törvények azt a látszatot keltették, hogy Magyarország eleget tett a zsarnok (Hitler) követeléseinek, de valójában éppen ezeknek a törvényeknek a segítségével tudott fennmaradni, mint menedéket nyújtó oázis. A magyar zsidók mellett, akiknek száma akkor csaknem egy millió volt, 60-70 ezer zsidó menekült érkezett külszörzágokból Magyarországba, és élt ott biztonságban, amíg Hitler hadserege meg nem szállta z országot.[...] Hősiesség volt a rendszer részéről, hogy megengedte a külföldi zsidók letelepedését az országba. [...] Magyarország javára kell írni, hogy amíg a németek át nem vették a hatalmat ebben az országban, az utolsó menedékhely volt Közép Európában azok számára, akik képesek voltak elmenekülni Németországból, Ausztriából, Lengyelországból, Romániából. Addig, míg volt hatalmuk saját házuk táján, a magyarok megpróbálták védelmezni a zsidókat.” – Amikor Magyarország megszállása után (1944. március 19.) a németek vették kezükbe a deportálást „a keresztény magyarok tízezrei siettek a bajbajutottak segítségére”. – Így látta ezt a külföldi diplomata.

A budapesti Holocaust Dokumentációs Központban 20-25 éve kutattam, akkor jegyeztem föl, hogy 671 magyarnak van fája a jeruzsálemi Igazak Kertjében (Yad Washem). Itt azoknak a nem zsidóknak az emlékét örökítik meg, akik a véskorszak idején egy vagy több zsidót megmentettek. Átnézvén ezt az anyagot, csak a foglalkozásokat írtam ki, íme: ápolónő, bádogos, és vízszereelő, csendőr, festőművész, fogorvosi asszisztens, folyamörtiszt,

földbirtokos, földműves, gépkocsivezető, gyári munkás, házfelügyelő, honvéd, jogász, katonatiszt, kereskedő, két 13 éves srác, kórházi műtősnő, kőműves, lelkész, lelkipásztor, mezőgazdasági munkás, nagykereskedő, női fodrász, nyelvtanár, nyomdász, orvos, pék, plébános, polgármester, postás, rendőr, szabó, tisztviselő, tolmács, vámtisztviselő, varrónő, vasmunkás, vasutas, vendéglős, zenetanár – azaz a magyar nép minden rétege megtalálható köztük.

A kérdéssel Hetényi Varga Károly kezdett el foglalkozni, mégpedig azért, mert 1945-től állandóan azt hallotta hangoztatni, hogy a „fasiszta – azaz antiszemita – Egyház” - vagyis akik az Egyház tanítása szerint élnek, azok gyakorlatilag antiszemiták. Tőlünk nyugatra, ahol árja eredetű népek élnek, az ellentét: árja és nem árja között fogalmazódott meg, mi magyarok finnugor eredetűek vagyunk, ezért nálunk sajnos a keresztény – zsidó ellentétet hangoztatják.

Láttuk az előbb, hogy a magyarság minden rétege képviselve van az üldözöttek mentői között, akik kézzel foghatóan valósították azt, amit a „fasiszta Egyház” 1928-ban, amikor már hangot kapott Európában az antiszemitizmus, hivatalos vatikáni dokumentumban kijelent:

„Szeretettől indítva az Apostoli Szentszék megvédte a zsidó népet az igazságtalan bántalmazások ellen, s elítél minden ellenségeskedést és áskálódást a népek között. Úgy még inkább kárhoztatja a gyűlöletet azon nép ellen, amelyet Isten egykor kiválasztott. Tudniillik azt a gyűlöletet, amelyet általában antiszemitizmusnak szoktak nevezni.” Kommunista felebarátaink azzal is vádolják az Egyházat, hogy elsőik között kötött konkordátumot Hitlerrel.

Arról nem beszélnek, hogy konkordátumot ott szoktak kötni, ahol baj van, ahol nincs baj, ott nincs szükség konkordátumra. Németország nagyobb részt protestáns ország, a katolikusok kisebbségben vannak. A pápa megpróbálta a katolikusok helyzetét valamelyest rendezni, remélve, hogy amit a német kancellár elvállalt, azt be is fogja tartani. Szegény Szentatya nem is álmodta, hogy amit Hitler mond, azt nem teljesíti. Németországban a legkomolyabb egyházüldözés indult meg. Először csak a katolikusokat üldözték, azután már a protestánsokat is. Akiknek kinyílt a szeme, láthatta, hogy a helyzet ellentmond az evangéliumnak. Balla Antal történészünk által „kísérlet”-nek nevezett politika eljutott odáig, hogy kimondta: a zsidókat ki kell irtani. Emlékszem, hogy 1939-ben fiatal lányként gyakran voltam együtt különböző világnézetű fiatalokkal. Egyszer egy nyilas érzelmű fiatalember mutatott nekem egy röpcédulát, amelyen az állt, hogy ha Németország legyőzi Angliát, akkor a Vatikán következik, mert a hitleri birodalom legnagyobb ellenségét el kell pusztítani. 1932-ben már olyan volt a helyzet, hogy a nyugati hatalmaknak már világosan kellett látni, hogy mire számíthatnak közép-Európában.

Juhász Gyula nagyszerű történészünk 1939-ban megjelent „*Magyarország és a második világháború*” c. munkájában leírja, hogy az angol követet felszólították, hogy számoljon be a magyarországi helyzetről. A követ leírta, hogy Magyarország geopolitikai helyzeténél fogva ki van szolgáltatva Németországnak. Bármennyire nem szeretné ezt a magyar politikusok egy része, teljesen reménytelen, hogy ellent tudjanak állni. Éppen ezért értelmetlen bármit is rászáni Magyarországra, mert itt már eldőlt a játszma. A magyar kormányok próbálkoztak azzal, hogy úgy tegyenek eleget Hitler kívánságainak, hogy azért mégse legyen úgy minden, ahogyan a német politika akarja. De közben hihetetlenül erős volt az országban a Trianon miatt érzett fájdalom. Óriási volt a revízió-igény. 1938-ban az első bécsi döntéskor tulajdonképpen egy nemzetközi bíróság döntött úgy, hogy Csehországot szállják meg a németek, Szlovákia legyen önálló. A magyar tárgyaló fél pedig nem kívánt többet, csak annyit, hogy ahol magyarok laknak, ott húzzák meg a határt, tehát csak a magyarlakta területeket kérték vissza. Viszont a németek kedvéért meg kellett hozni a zsidótörvényeket.

A zsidótörvények jogkorlátozóak voltak, de nem jogfosztóak. Ez is nagyon gyalázatos volt, de más országok jogfosztó rendeleteihez képest jobb volt a helyzet. Aki külföldről Magyarországra menekült – mert Európát megszállták a németek – azok itt viszonylag nyugalomban élhettek. A nemzetközi zsidóság is elismerte a később megjelenő kiadványokban, hogy az idemenekülteket befogadták, segítették. Amikor Lengyelországot lerohanta Németország és a Szovjetunió, lengyel reguláris csapatok is jöttek át Magyarországra. Innen segítették őket, hogy eljussanak Nyugatra, ahol Lengyel Légión néven harcoltak. De befogadták a hadifogolytáborokból megszökött külföldi foglyokat is. Erről a franciák több könyvet is írtak. Elég volt annyi, hogy valaki átérjen a magyar határon, és bemenjen egy plébániára, ahol azt mondja a papnak: *Ego sum gallicus captivus.* (Én francia hadifogoly vagyok.) Rögtön gondot viseltek rá, elintézték, hogy odakerüljön, ahol francia foglyok voltak, ahonnan munkára is kimehettek. Ha találtak munkát, akkor nem kellett a táborban tartózkodniuk. A gödöllői premontrei gimnáziumban például ilyen foglyot választottak meg franciatanárnak. Szlovákia 1939-ben megkapta az önállóságot, és már 3 nap után német protektorátust kért. 1942-ben pedig elhatározták a zsidótalanítást. A gazdaságilag „értékes” zsidók kivételével mindenkit érintett a rendelet. Természetes, hogy a magyar ajkú zsidóság menekült Magyarországra a zöld határon át. A Szociális Testvérek Társasága már 1942-ben befogadta az ilyen zsidókat. Egy ilyen menekült elmesélte, hogy amikor átért az erdőbe, találkozott az erdőszel, akinek elmondta, hogy ki ő, és szeretne Budapestre menni az ismerőseihez. Az erdész adott neki egy biciklit, és elmagyarázta neki, hogy csak biciklivel

karikázzon Pestre, mivel ezzel a járművel csak két falu között közlekednek, és így nem kell ellenőrzéstől tartania. Ez a zsidó férfi fel is karikázott a Csallóközből Budapestre, és itt megmenekült.

Amíg a nyilas uralom be nem következett, addig nálunk szellemi-lelki honvédelemre volt szükség. Az emberekkel meg kellett értetni, hogy milyen gyalázatosak a hitleri tanok. 1941-ben megjelent a „Katolikus Írók Új Magyar Kalauza”. Ebben a könyvben az akkori magyar katolikus értelmiség fejtette ki gondolatait: *Hamvas Endre, Kecskés Pál, Nyéki Kálmán, Szekfű Gyula, Ijjas Antal, Erdei Ferenc, Horváth Sándor, Werner Alajos*. Nagyon magas színvonalú könyv volt. 1937-ben *Dr. Közi-Horváth József*: *Nemzetiszínű pogányság* c. munkája. E cím a hitlerizmust jelentette. Közi-Horváth ismertette „Az égető gonddal” (Mit brennender Sorge, 1937) kezdetű pápai enciklikát, felhívta a figyelmet a nemzetiszocializmus veszélyeire, amely az „emberi élet minden területén egymaga akar uralkodni”. Az emberi élet megnyilatkozásait, erkölcsi, szellemi életének minden formáját egymaga akarja meghatározni. ...ezzel az egyház mozgási szabadságát, isteni küldetésének betöltését úton útfélen elgáncsolja. Másodszor a nemzeti szocializmus a vért és a fajt olyan módon dicsőíti, hogy az már bálványimádás... Egyenlőségjelet tesznek az antiszemitizmus és a kereszténység közé, holott az antiszemitizmus nem kereszténység. Keresztény az, akinek a szavain, cselekedetein, vasárnapján és hétköznapiján, egyéni és családi életén átsugárzik az evangélium. A nemzeti szocializmus új pogányság. A vezetőik a kereszténységet beszédeikben és írásaikban úgy állítják az emberek elé, mint a német nép megrontóját, bajainak okozóját. Elvetik az Ószövetséget, mert a szidóságról szól, sőt, nem átallották az Úr Jézus személyét is gyalázní, mert embersége szerint a zsidó népből származik.”

Beszéltem egy evangélikus hölgygel, akinek egy német vőlegénye volt, akitől azt kérte, hogy mielőtt kimegy a frontra, vegyenek együtt úrvacsorát. A szertartás után a vőlegénye kijelentette, hogy most vett utoljára úrvacsorát, mert Jézus nem volt más, csak egy zsidó. A menyasszony hitvalló keresztény lévén szakított vele.

A Szociális Testvérek szerkesztette újság, a Lélek Szava első számától kezdve a nemzeti szocialista gondolat ellen foglalt állást. Margit testvér azt mondta, hogy az emberek szeretik a filmeket, de megmaradnak a történet szintjén, és nem mélyednek bele, hogy mi van a történet mögött. Ekkor megindította a „Mozi front”-ot. Keresztény szellemiségű filmeket válogatott ki, és a testvérek a vetítés előtt bemutatták, magyarázták a film mondanivalóját. A katonák és levették ingyen tekinthették meg ezeket a filmeket.

1942-ben Margit testvér „Világnézeti kurzus”-okat indított, mert úgy látta, hogy a tömegekben nem tudatos a kereszténység. *„A keresztény tömegek a korszellem hatása alatt úgy dobják oda mindazt, amit a kereszténységben Krisztustól örököltek, mint akik nem is sejtik, nem tudják, hogy milyen kincsnek vannak a birtokában. Úgy adják oda Krisztus vére által szerzett megváltásukat, mint annak idején a civilizálatlan földrészek őslakói adták oda aranylemezeiket a behatóló kapzsi idegeneknek üveggyöngyökért és pálinkáért.”* Ezek a kurzusok, a tanulmányi hetek a korszellem elméleti és gyakorlati támadásait voltak hivatva kivédeni az emberek lelkében. A hitigazságokat mutatták be államéleti vonatkozásban. *„Az egyén megváltásáért és átalakításáért folyik a küzdelem. Ez óriási módon kihat az államra és a társadalomra is. Döntő, hogy kik azok az egyedek, akikből a közösség áll. Gazemberekből bandák lesznek, nyárspolgárokból kalmárországok alakulnak, Istent és embert szerető egyedekből jöhet létre a szentek közössége.”* (Slachta Margit, 1942)

Margit testvér felemelte szavát a munkaszolgálatosok érdekében is. 1941-ben már a frontra is vitték a munkaszolgálatosokat. Újévi levelében írja 1943-ban: *„Kedves Nővérem, Neked írok, aki könnyesen és gondterhelten állsz az új év küszöbén. Nincs egy pillanatot, amikor ne gondolnál bevonult atyádra, férjedre és fiadra. Óh, mit meg nem tennél, hogy biztosítsd számukra a gondviselés védelmét... ennek nagyon sok módja van. Megfosztod a tieidet az Úristennek különös oltalmától, ha más anyának, hitvesnek, gyermeknek hasonló gondja, aggodalma, könnye iránt közömbös vagy. ... Akarsz a veszedelmek közepette szeretteidnek kettőzött isteni segítséget? Fogadd szívedbe mások sorsát! Fogadj szívedbe egy munkatáborost, akit a korszellem kizár a testvéri közösségből! ... S mert szíved legmélyén testvérednek elismerni azt a másik anyát és fiát, mert merd befogadni fájdalmát, és hordani, segíteni keresztjét! ... S merd kérni, kívánni olyan hozzátartozódtól, aki munkatáborparancsnok, hogy fölöttese legyen a szolgálatosoknak, amilyen fölöttest az ő fiának kíván a fronton.”* Ilyen cikkek jelentek meg „A Lélek szava” c. újságban. Persze az újévi levél után botrány tört ki. Pest vármegye Törvényhatósági Bizottságának ülésén Endre László, hírhedt náci érzelmű főispán a közgyűlés elé terjesztendő jelentésében Slachta Margit újévi levelével is foglalkozott. Margit testvér viszont szilárdan vallotta: *„a keresztény igazságok alapján állok, tehát vallom, hogy a szeretet kötelez minket arra, hogy elismerjük, és pedig kivétel nélkül, embertársainknak Isten adta, és senkitől el nem vehető természetjogait. Ilyenek az élethez, megélhetéshez, a testi épséghez, a lelkiismereti szabadsághoz, a becsülettel szerzett magántulajdonhoz való jog. ... A keresztény erkölcsstan nem ismer kollektív megtorlást, ez kizárólag a fölséges Isten joga, akinek módjában van a tömegben sújtott ártatlanoknak isteni módon igazságot szolgáltatni, amire ember nem képes. Ember csak egyéni bűnököt büntethet,*

és csak bírói úton hozhat ítéletet. Mindezeket vonatkoztatom a nemzeti munkaszolgálatra behívottakra is. Az egész világon végigzúgó istenítélet csak azt a nemzetet fogja megkímélni, aki elsősorban a maga bűneit ismeri be, és bánja azokat, és a bűnbánat mellett együtt sírnak a sírókkal, és együtt szomorkodnak a szomorkodókkal. Részvétel vannak a szenvedők iránt, vagyis lelkükön ott ragyog a keresztény jel: a szeretet. A gyűlölet vallásának minden híve pedig ellensége önmagának, a társadalomnak és a hazának.”

1944. március 19-én megszálltak bennünket a németek és megkezdődtek nálunk is a törvénytelen ségek és a deportálások.

Hallatlanul érdekes az, hogy a magyar nép hogyan érzett ezekkel az embertelenségekkel szemben. A Celldömölki Hírlap nyilas lap volt – 1944. június 17-i számában a következőket írja „Felszabadultán” c. alatt (a cím itt a vidéki zsidóság deportálására utal): „Én – írja az újságíró – elég balgán úgy gondoltam, hogy a magyar nép körében osztatlan öröm fogja kísérni a kiadott hivatalos intézkedéseket, s amikor a rendelet végrehajtására került sor, akkor láttuk, hogy nem így van. Furcsa és különös dolgoknak lehettünk fül- és szemtanúi. Láttuk, hogy siratták meg a költözködőket az itt maradt barátok. Van még mindig egy nagyon mérgezett lelkű magyar néprétegünk, s ez a társaság a saját fajtája kárára inkább szeretné látni ennek a kufár, élősdie népnek az uralmát, mint saját felszabadulásunkat. Az ilyen magyarokból nem lehet csodálni, hogy könnyeik sűrű záporozása közben a sötétség leple alatt mentek barátaikhoz, a kegyetlen barbarizmus áldozataihoz az utolsó éjszakán búcsút venni. Láttam, amint az egyik ház lakói összecsóskolták az elköltözőket és „viszontlátásra” volt az utolsó búcsúszavuk.” Ez az írás őszintén mutatja be, hogy a magyar nép nagyobb része hogyan vélekedett az embertelenségekről. – Mind a rendőrség, mind a katonaság, sőt a lakosság is alá volt vetve a németeknek. A kormányzó sikertelen kiugrási kísérlete után (1944. október 15) a munkahelyeken le kellett tenni a nyilas kormányra az esküt. A szövegben ez szerepelt: „A nemzeti szocialista kormányhoz hűek leszünk”. Az egyik budai gyárban a dolgozók így mondták: „hűjék leszünk”.

A rendőrség kötelessége volt az ember-vadászat. A rendőrök kötelességszerűen megjelentek a helyszínen, megmondták, hogy X Y-t keresik, a tagadó választ megköszönték, és elmentek. Leányfalun egyaránt volt villája Márai Sándor írónak és Hetényi Géza orvosprofesszornak. Egyszerűen helyet cseréltek, Márai a Hetényi villában lakott, Hetényi a Máraiéban. A rendőrök tudomásul vették a nemleges választ, és egyik után sem kutattak. Egyik évfolyamtársam mesélte el ezt a történetet: a nyilas pribékek 1944 nyarán egy csoport embert vittek a Duna-partra. Elöl mentek a nyilasok, utánuk az elfogottak és a rendőrök zárták a

csoportot. megszólalt a légvédelmi sziréna. A nyilasok azonnal rohantak óvóhelyet keresni. A rendőrök meg azt mondták az embereknek: „No, most usgyé, ki merre lát!”

Az egyik pesti zárdát, ahol igen sok menekült volt, egy reggel körülfogták a rendőrök. nem mentek be, - és senkinek sem szóltak semmit arról, hogy mit akarnak. Koradélutánig tartott ez az állapot, akkor a rendőrök egyszerűen elvonultak. Másnap tudta meg a vezetőség, hogy a magyar rendőr-parancsnok meghallotta, hogy a megszállók el akarják intézni a zárdát, ahol olyan sok menekített van. Ezért reggel körülfogatta rendőreivel az épületet. T. i. az volt a megállapodás, hogy ahol az egyik hatóság már „dolgozik”, a másik nem avatkozik be. A felvonuló nácik látták, hogy a magyarok már dolgoznak, tehát elmentek. A Ház megmenekült.

De segítették máshol is a meghurcoltakat. Tápiósülyben (Pest Megye) a nép ellátta élelemmel az átvonuló munkaszolgálatosokat. Ugyanígy Romándon (Veszprém megye) a lakosok elállták az utat a vánszorgó munkaszolgálatosok csoportja előtt, és kikövetelték az öröktől, hogy élelmet adhassanak nekik. Nagyon sok embert ítéltek el zsidók bujtatásáért. Csak a csöcselék szava hangosabb volt, mint azoké, akik a harsány „felkoncoltatom” falragaszok ellenére is tették emberi, magyar és vallásos kötelességüket.

A Szociális Testvérek Anyaházában folyó életmentésről így ír egy 1946-os kiadvány:¹– Langlet a 30-40-es években svéd lektor volt a Tudományegyetemen, több könyvet írt Magyarországról, Vallenberg érkezése előtt ő vitte az embermentő ügyeket, azután ő lett a második Vallenberg mellett. A svéd nyelven megjelent műből németre fordították a szociális testvérekre és Margit testvérre vonatkozókat, ezekből egy rövid idézet: „*Legtöbbször a Szociális Testvérekkel dolgoztunk együtt. ... Ez a sokoldalú intézmény játszotta a legnagyobb szerepet az elkövetkezett időkben, a veszélyben lévő emberek megmentésére irányuló próbálkozásainkban...*” Egy ízben betörték a nyilasok a védettekkel zsúfolt házba. Ekkor Margit testvér telefonált, és odajött az anyaházba Wallenberg, Langlet és Mrs. Verolino a Nunciaturáról, és leállították őket. Langlet könyvében így örökítette meg ezt a rajtaütést: A Szociális Testvérek „*olyan katolikus diakonisszák, akiknek Slachta Margit volt a főnöknőjük. Ilyen ésszel, bátorsággal, szívvel megáldott nőt még sose ismertem. Ez a sokoldalú intézmény játszotta a legnagyobb szerepet az elkövetkező nehéz időkben. Egy nap váratlanul felhívott telefonon, itt vannak, jöjjen, segítsen rajtunk. Bent a házban teljes felfordulást találtunk. Egy nagyobb teremben összezsúfolva síró férfiak, asszonyok, gyerekek. Körülöttük fegyveres nyilas őrség pisztollyal, kézi gránáttal. Csak Slachta Margit volt nyugodt. Idehívta a Nunciaturáról Msgr. Verolinot is, aki hamarosan megérkezett, majd Wallenberg is a*

¹ Langlet, Valdemar: Verk och dagar i Budapest, Stockholm, 1946.

Belügyminisztérium utasításával, amely szerint a svéd menlevelekhez nem nyúlhatnak. Margit testvér mindenkit vigasztalt, lelki nyugalmát egy pillanatra sem veszítette el. Később este, mint olyan gyakran akkor, ismét légi riadó volt. A megmenekültek hálaadó istentiszteletet tartottak az óvóhelyen. Én átöleltem Margit testvért, és megcsókoltam a homlokát. Egy közelben ülő hölgy felkiáltott: Milyen érzés megcsókolni egy angyalt? Mert most egy angyalt csókolt meg. Lesoványodott kezek tömege emelkedett a levegőbe egyetértést jelezve. Igen, ő valóságos angyal! – kiáltozták mindenfelől az egyetlen gyertyafénnyel homályosan megvilágított helységben.”

Folytassuk az emberiség és a jóakarat történéseit...

1945-ben az ostrom befejeztével azonnal megjelennek újságok: „új időknek új dalaival”. A REGGEL című lap indított egy sorozatot: „Voltak jó emberek is...” címmel. Írja: Berény Imre 1945. április 23: „Tündérmesébe illő riport egy munkásember, egy parasztasszony és egy hivatalnok életmentő hőstetteiről.” A munkásember egy Király utcai ház házmestere, Varga József. Kilenc embert mentett meg a szoba-konyhás házmesteri lakásban, persze egy kis segítséggel. Tudniillik a lakással szomszédos volt egy üres üzlethelység. A házfelügyelő csőrepedés ürügyén elfalaztatta az üzlethelység egy részét, majd lakásából nyílást, „egérlyukat” készített, ahová a menekítettek átbújhattak, ha úgy hozta a sor. Varga József kérdésre ezt mondta: „Megtettem, amit lehetett. Hozzám menekültek, segítettem rajtuk. Kérem szépen, emberek vagyunk.”

A parasztasszony tanyája a hírhedt téglagyár (női munkatábor) mellett van, ahol leírhatatlan körülmények között tartották a nyilasok a szerencsétleneket. Akik meg tudtak szökni, azokat Bucsiné rejtette el tanyája valamelyik zugában, olyan ügyesen, hogy a nyilas őrzérek nem találták meg őket. Természetesen etette és gondozta védenőit. Bucsiné nem akar elismerést, csak ennyit mond: „Lélek nélkül nem ember az ember. Segítenünk kell egymáson.” - Dr. Kovács, a hivatalnok a Csalán utcában lakott, a lakása mellett van egy panzió. Ezt még a nyilas idők előtt néha igénybe vette a horvát katonai attasé, akit Dr. Kovács megkért, hogy a nyilas hatóságok előtt hivatkozhasson rá. Ez megengedte. Erre Dr. Kovács hatalmas deszka táblára felfestette, hogy HORVÁT KATONAI ATTASÉ és kitette a házra. Ezzel szinte területenkívüliséget biztosított a panzióknak. 25-30 embert mentett ott meg. Pasaréten mindenki áradozva beszél hőstetteiről, csak ő maga zárkózik el minden kérdés elől. Munkásember, földműves asszony, hivatalnok... Esetük bizonyítja, hogy a nyilas szalagtól

meg nem fertőzött magyar társadalom minden rétegében akadt emberi mivoltát megőrző bátor, igaz lélek.”

1945. április 30-i számban a már ismertetett Slachta Margit és Társasága tevékenységéről szól.

1945. május 7-én dr. Kossuth Lajos Gábor miniszteri osztálytanácsos és felesége mentőmunkáját ismerteti. Szatmári birtokukról bőségesen el voltak látva élelmiszerrel, így lakásukba sokakat befogadtak. Lehetőséget adtak Kiss János altábornagynak és csoportjának, hogy náluk tarthassák megbeszéléseiket. „Én talán kevesebb kockázattal csináltam, mint mások – mondja dr. Kossuth Lajos Gábor – azt gondoltam ugyanis: a fene egye meg ezeket a nyilasokat, csak nem tartóztatnak le egy Kossuthot, amiért menedéket nyújt az üldözötteknek.”

Június 4-én Villányi Ilona tevékenységéről tudósítanak. Nevezett a Bakács téri anyakönyvi hivatal kis beosztottja. 1944. március 20-án egy számára ismeretlen férfi hamis papírokat kért a feleségének. Először elutasította, aztán megértette, hogy így segíthet sokakon. Kulcsot csináltatott főnöke szobájához, és megszerezte a pecsétet, segítőtársaival elkezdtek az iratok gyártását. Egy rendőrtanácsos útján bejelentőlapokat szereztek, (a két háború közt kötelező volt a ki és bejelentkezés, a házfelügyelőnek kellett aláírni és a rendőrségen láttamoztatni. Életmentő volt pl. a már szovjetektől megszállt részről származó ki vagy bejelentő lap, mert nem lehetett ellenőrizni). Ő látta el Lukács Saroltát, a Magyar Vöröskereszt alelnökét azokkal a papírokkal, amelyeket a sárgacsillagos házakban osztott szét. A svájci és svéd védetteknek is ő készítette az okmányokat. Ennyi volt, fejezi be az elbeszélést.

Június 25-én „Dr. Havasi Ferenc főrabbi levelét közli, Dienstl András ny. alezredes hősi helytállásáról. „Mélyen tisztelt Szerkesztőség. Ahhoz a lelkeket békítő cikksorozathoz szeretnék hozzászólni, ami a REGGEL-ben olvasható. Dienstl András ny. alezredes 1920-ban nyugdíjaztatta magát, 1944 októberében ismét felöltötte tiszti egyenruháját, hogy annak a tekintélyével segíthessen az üldözötteken. 45 személynek szerzett papírokat és adott menedéket, ami akkor lakást és ellátást jelentett. Hamis szolgálati jeggyel sok száz zsidót hozott vissza Hegyeshalomról. Dienstl alezredesnek köszönhetem, hogy élek és él a családom is. Ezt meghálálni sohasem lehet, de elfelejteni sem...” – Sajnos a „Lelkeket békítő” cikksorozat úgy fejeződött be, hogy Berény Imre újságíró hivatalos intézkedésre el kellett bocsátani, és mint újságíró sem dolgozhatott tovább. Nem volt szabad a „Lelkeket békítetni”, mert az osztályharc korszaka következett. Sokkal később, 1956 után lehetett óvatosan arról is szólni, hogy nem mindenki volt nyilas pártszolgálatos. Ilyen volt a RAKÉTA regényújságban megjelent Szép Ernő: A megyeri tribün c. regénye, a szomorú és keserves munkaszolgálatos

idejéről. Az 1979. október 30-i számban megjelent részben olvasható a következő: „pihenőt kaptunk egy kocsmá mellett. Kijött egy 45 évesnek látszó főhadnagy, néz bennünket fél percre, majd kérdezi: Kéne valami az uraknak? Víz, víz! kiáltottuk. A főhadnagy el, majd egy izmos cselédlánnyal kijött a kocsmáján, aki két kanna vizet hozott, a főhadnagy úr meg 8 söröskorsót azoknak, akiknek nincs poharuk. Majd mikor ő nem volt a láthatáron, odajött közénk és elkezdte: Uraim nagyon sajnálom magukat... higgyék el, minden jóra való magyar pirul azért, amit itt a zsidósággal művelnek. Ezért az embertelenségért fogják Magyarországot a föld színéről eltörölni... Ne féljenek, mert nem tart már sokáig a komédia ...”

Amint írtuk, Berény Imre sorozata befejeződött, és elkezdődött először csendben, majd mind erősebben az egyházellenes hang a sajtóban. Azért semmit sem lehetett arról írni, hogy számosan voltak olyanok, akik helyesen értett hitük parancsára, ahogy tudtak, úgy segítettek az üldözötteken.

Slachta Margit 1947. április 16-án tartott Nemzetgyűlési beszédében a következőket mondta: „... *nemcsak papok, hanem világiak is, nagyon sokat dolgoztak. A magam munkatársai közül felemlítem S. I.-nét, aki mind a városbeli lakásán, mind zugligeti nyaralójában egymásután adott szállást a menekülteknek – nem egyszer, hanem folyamatosan... mintegy húszan élvezték az ő vendégszeretétét ... Egyáltalában, a mentésnek ez a része, a magánosok, a családok mentési akciója vidéken és Budapesten teljesen feldolgozatlan anyag, amit még fel kell dolgozni. Nem is ejtik a be nem avatottak, hogy hány család rejtegetett üldözötteket. Akkor természetesen a legnagyobb csendben történt a dolog, hiszen mind az üldözöttek, mind bűjtatóik egyformán halálos veszedelemben forogtak*” (Parlamentari Napló). 1994-ben, a Várban rendezett Holocaust kiállításon egy terem kizárólag azokkal az újságcikkkel volt kitépve, amelyen olvasható volt, hogy N. N.-t zsidómentésért ilyen és ilyen büntetéssel sújtották. Megemlíti még Slachta Margit a Honvédelmi Minisztérium egyik osztálytanácsosát, aki svéd, svájci és vatikáni menlevéllel rendelkező munkaszolgálatosokat leszereltetett, mint idegen állampolgárokat.

A Szociális Testvérek Anyaházában rejtőzködött K.-né S. Éva 1986-ban a következő hihetetlennek tűnő történetet mondta el: A nyilasok betörték az anyaházba, (szemben volt a XIV. kerületi Nyilasház). Egyik testvér őt gyorsan ágyba dugta, és egy jól feldörzsölt hőmérőt adott a kezébe. Bejött egy Tárnoki nevű nyilas, akinek a kérdésére ezt mondta: ha kell magának két emberélet, akkor tessék. T. i. a kislánya is vele volt. Az azt válaszolta: nekem is van családom. Öt perc múlva elvitte magával a Keleti pályaudvarra, és ott kiállítatott Évának egy menekült igazolványt és azzal visszaengedte az Anyaházba. Hozzátette még: a férje

búvóhelyét felfedezték, 1944. december 31-én ingben, alsónadrágban és mezítláb vitték őket a Duna partra a Lánchídhhoz, kettesével összekötve. A férj magával rántotta azt, akivel össze volt kötözve és beugrott a Dunába és az lévő szennyacsatornába húzódtak meg, míg a nyilasok elmentek. Valahogyan partra vergődtek így vizesen, alsóruházatban, a mai József Attila utcában magyar katonák találtak rájuk, bevitték őket egy házba, ahol ruhát kaptak, és megmenekültek.

Margit testvér egyik segítője *Vilt Tibor* szobrászművész volt, akinek a feleségét beöltöztették jelölt ruhába, és egy vidéki házba menekítették. Vilt Tibor pedig amennyire lehetett, segített Margit testvérnek. (Már kis korától fogva ismerte őt.) Történt egyszer, hogy a nyilasok elhurcoltak egy olyan családot, akiket Margit testvér meg akart menteni. Mikor vitték le a szülőket a lépcsőházban, a kislányuk akkor jött haza. Intettek a gyereknek, hogy ne ismerje meg őket. A kislány elhaladt mellettük, aztán amikor eltűntek, elrohant Margit testvérhez. Elmesélte neki, hogy mi történt. A lakást lepecsételték, de ő tudja, hol van a pénz. Margit testvér szólt Vilt Tibornak, hogy ez a helyzet, menjen oda, és valahogy hozza ki a pénzt a kislánynak. Vilt Tibor odament, nézegette a házat, gondolkozott, hogy mit tegyen. Aztán egy életem, egy halálom, becsöngetett a szomszéd lakásba, és őszintén elmondta, hogy miért jött. Nagyon szívesen fogadták, és elmondták, hogy a fürdőszobájuk ablaka éppen szemben van a másik lakás fürdőszobaablakával. Egy méter választotta el a két ablakot, alatta négy emelet mélység. A szemközi ablak viszont nyitva volt. Vilt Tibor átlépett a mélység fölé, ami rá volt bízva, összeszedte, aztán elvitte a kislánynak a jogos tulajdonát.

Remetekertvárosban is volt két kis villa egymáshoz közel, amelyekben kis panzió működött. 90 embert bűjtatott itt Róza Katalin testvér. A környékről egy kissé szenilis, idős hölgy lement egyszer a közeli üzletbe 1944 nyarán. Az üzlet éppen tele volt emberekkel, és ott elkezdte mondani: „Jaj, úgy sajnálom azt a szegény Róza Katalin testvért, mert még baja fog történni a sok zsidó miatt, aki ott van nála.” Senki sem tett följelentést, semmi baja nem lett a testvérnek. Ilyen volt a magyar nép hozzáállása!

Azok között, akiket Róza Katalin testvér bűjtatott, volt egy Vera nevű fiatal lány, aki korábban egy deportálásra kiválasztott csoportból szökött meg. Mivel a házban senki sem volt bejelentve, a katonaság igénybe akarta venni az épületet. Végül annyit sikerült elérni, hogy csak a mosókonyhát használták a katonák főzésre. Az egyik katona viszont fölismerte a lányt. Róza Katalin az erdőn át el akarta menekíteni, de a lány azt kérte, hadd beszélhessen a katonával. Odament hozzá, és azt mondta neki: „Tudom, hogy megismert, de kérem, ne áruljon el a nővéreknek, ők nem tudják, hogy én ki vagyok, és fölvettek ide szobalánynak.” A katona azt válaszolta: „Nem árulom el, nyugodt lehet, éljen boldogul!”

A következő csodának is beillő történés. Az egyik alföldi tanyán egy munkaszolgálatos valami enivalót kért, és a gyűrűjét ajánlotta érte, hogy majd visszaváltja. Az idős asszony, a tanya tulajdonosa nem fogadta el, azt mondta, szívesen ad pénz nélkül is. A munkaszolgálatos mégis kérte, hogy őrizze meg számára a gyűrűt, mert ki tudja, mi történhetik még vele. A néni így elfogadta. Azonban idővel úgy gondolta, hogy ő már öreg, jobb, ha biztosabb helyen lesz a gyűrű, odaadta a szociális testvéreknek, de nem tudta a gyűrű tulajdonosának a nevét. Margit testvér az Anyaházban elmondta a menekítetteknek ezt a történetet, azzal, hogy a gyűrű most itt van és várja a tulajdonosát. Egyik fiatalasszony kérte, hogy láthassa a gyűrűt, és felismerte benne a férje gyűrűjét, belevésve esküvőjük dátuma...

Szalai Ági története – kivel mi történt? Fehér Klára egyik könyvében leírja, hogy azt az asszonyt, aki 10 embert megmentett a vészorszak alatt, 1950-ben bíróság elé állították, mert „felhalmozott”. A testvérével elmentek tanúskodni mellette, hogy 219 napon át 10 embert rejtegetett, élelmezett, mindennap az életét kockáztatva... „Az nem számít” – így a bíró, és másfél évi börtönre ítélte 80 dkg kávéért ezt az asszonyt. – aki a börtönből cukorbeteg és vakon jött ki.

Salkaházi Sára szociális testvér 1899. május 11-én született Kassán, német eredetű családból. (Eredeti nevét Schalkhaz 1942-ben magyarosította meg) Iskoláit szülővárosában végezte. Tanítónői diplomát kapott 1917-ben. 1919 februárjától kezdenek megjelenni írásai a KASSAI ÚJSÁG-ban. 1920. január 1-től könyvkötő tanoncnak állt, majd öt évig könyvkötő segédként keresi a kenyerét, a megmaradt munkakönyv tanúsága szerint. Közben állandóan ír. 1926-ban megjelenik első kötete: FEKETE FURULYA, ezért Kazinczy díjat kap. 1927-ben a Szociális Testvérek Társasága letelepszik Kassán. Ez olyan modern egyházi szervezet, mely hivatalos és képzett munkásokat akar adni az Egyháznak és a társadalomnak, hogy karitatív, szociális, valláserkölcsi, közgazdasági, egészségügyi, kulturális és állampolgári területeken a kor igényeinek megfelelő eszközökkel, a gyermek-, nő és családvédelem érdekeit szolgálják. (Szabályzat) A társaság 1928-ban Szociális és Népgondozó tanfolyamot rendezett, ezen részt vett Sára is. Lelkében már régebben élt az isteni meghívás tudata, most megtalálta azt a keretet is, ahol ennek élhet. 1929-ben megkezdte noviciátusát Magyarországon. 1939 júniusában fogadalmat tesz. Első beosztása a karitászs megszervezése magyarul és szlovákul. 1933-ban áthelyezik Komáromba, ekkor kezd el foglalkozni a leányifjúsággal. Az ottani katolikus püspöki kar megbízza a leányifjúsági szervező munkával az ország egész területén. Így jön létre a Slovenszkói Katolikus Ifjúsági Egyesület (SZKIE) amelynek országos

moderátora. (Itt együtt dolgozik Eszterházy János húgával, Lujzával). Megindítja és szerkeszti Szlovénia egyetlen nőmozgalmi lapját, a KATOLIKUS NŐ-t. 1937-ben a Társaságot meghívják Dél-Amerikai misszióba. Sára jelentkezik. Áthelyezik Budapestre, intéződik a Dél-Amerikai út, de ezt az 1939-ben kitört világháború megghiúsítja. Ezután Sára a MAGYARÉRT mozgalomban dolgozik, majd az ORSZÁGOS NÉP ÉS CSALÁDVÉDELMI ALAP munkatársa lesz Kárpátalján. 1942-ben újra Budapestre rendelik, átveszi a KATOLIKUS DOLGOZÓ LÁNYOK ÉS NŐK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE központi vezetését. Ez a mozgalom a tanonc és munkáslányok, valamint a munkásnők szellemi, lelki és szociális javaiért dolgozik. Sára, működése rövid 3 éve alatt a meglévő hét mellé, a háborús viszonyok között újabb öt otthont alapít 290 hellyel. A mozgalomnak már van balatoni üdülője, (80 hely) ahol a tagok 1,- Pengőért két hetes turnusokban nyaralhatnak. Sára még 3 kisebb üdülőt hoz létre: Hollóstató (Felvidék), Görgényszentimre (Erdély), és Palice (Délvidék). 1943-ban pedig megkezdte a balatoni üdülő területén felépíteni az ország első MUNKÁSNŐ FŐISOLÁ-ját, az akkor NÉPFŐISKOLÁK mintájára.

Az 1944-es év meghozza a német megszállást, s vele együtt a zsidószármazású honfitársaink üldözését. Sára is teljes szívvel részt vett a mentésben. A balatoni üdülőbe az üldözött kisgyermekes anyákat és magános gyermekeket helyezte el. Menekítettjei így nyilatkoztak róla: „Kitűnően szervezett, szeretettel, szigorral. Tudatosan vállalta a veszélyt. Életemben nem éreztem ennyi szeretetet és jóindulatot, mint amikor Sára menekítettje voltam. Jó kedélyű, szerető lény. Nehéz és veszélyes helyzetekben mindig jelen volt.” Természetesen a Dolgozó Lány otthonokban is helyezte el menekítettjeit, legtöbbit a Bokréta utcában. Itt kb. 20-25 fő volt, pontosan még legközvetlenebb munkatársai sem tudták. Amit Ő tett, az nem magánakció volt, az szorosban beletartozott főnöknője, Slachta Margit évek óta folytatott ellenállásába a nemzeti szocializmus ellen. Sára az általa vezetett mozgalom kb. 10 000 tagját törekedett szóban és írásban - a DOLGOZÓ NŐ c. lapban – megvédeni a „németmaszlag”-tól. A Slachta Margit vezette szellemi ellenállás 1944-ben mentésbe fordult. Hiteles adatok szerint, a kb. 150 tagú Szociális Testvérek Társasága 1000 embert mentett meg.

Sára, mivel pontosan tudta, hogy mind a szellemi ellenállás, mind a gyakorlati mentés milyen veszélyekkel jár, 1943 őszén engedélyt kért főnöknőjétől, hogy felajánlhassa magát az Úristennek, hogy ha valakinek bántódásának kell lenni a mentés miatt, lehessen ő az áldozat. (Nagyon nehezen, de megkapta az engedélyt.) Isten elfogadta felajánlását. 1944. december 27-én érte jött a nyilas különítmény. Sára előző nap megmondta, hogy rövidesen meghal „fegyver által”. Vele együtt vitték el a házban lakó Bernovits Vilma hitoktatót, aki szintén sokat tett az üldözöttekért (Ő hamis iratokat szerzett és élelmet vitt a gettóba), valamint

hármat a menekítettek közül. Kivégzésükről az 1967-es zuglói nyilas perben derült fény. Egyik vádlott így vallott: „Azon a december végi napon a késő esti órákban a Fővámház elé szállították és levetkőztették őket. Ekkor – mielőtt a sortűz eldőrdült volna, egy alacsony termetű, rövid fekete hajú nő, valamilyen megmagyarázhatatlan nyugalommal kivégzői felé fordult, majd letérdelt és égre emelt tekintettel nagy keresztet vetett magára.”² –

1941-re a körülöttünk lévő országok szinte mind náci fennhatóság alatt voltak, az üldözöttek közül, aki csak tehetett, Magyarországra menekült, ahol viszonylagos biztonságban voltak. 1941-ben azonban a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi hatóság (KEOKH) megindította az eljárást az országban illegálisan tartózkodó idegenek ellen, s ezzel kapcsolatban megindult a magyar állampolgárságú zsidók deportálása is. Azok között, akik ez ellen szót emeltek, kiemelkedő szerepe volt Slachta Margitnak, aki "... kevés teológus és egyházi ember által képviselt tisztánlátással, elvi intranszigienciával ... a kevesek nagyszerűségével szállt síkra szenvedélyes fellépéssel és tenni akarással az üldözött zsidókért... ... Egyházi körön belül 1941 júliusában is azon nagyon kevesek közé tartozott, akik tudják feladatukat..."³

Nemcsak levéllel fordult az illetékesekhez, sőt magához Horthynéhoz is - akivel 1923-óta semmi kapcsolatot sem tartott -, hanem személyesen is meggyőződött a szörnyűségekről.⁴

Itt csak a körösmezei út utáni leveléből idézünk:

*"Főméltóságú Asszonyom! ... Nekem, az ügynek mindig csak a fele az, hogy minden ember isten gyermeke, ... másik fele annak látása, hogy mi lesz velünk, ha az ország lecsúszik a jogelvek alapjáról és mind mélyebben és mélyebben csúszik a demoralizációba..."*⁵ – Margit testvér ebben a mondatban fogalmazta meg a szörnyű korszellemmel való szembenállásának két fő elvét: hiteles krisztusi tanítást és az ezen igazságokon alapuló hazaszeretetet. - A többoldalú közbenjárás, a hiteles jelentések megtették a magukét, a belügyminiszter 1941.

² Forrás: Mona Ilona: Slachta Margit, Corvinus, 1997. 144. oldal.

³ Majsai Tamás: A körösmezei zsidódeportálás 1941-ben. In: Ráday gyűjtemény évkönyve IV-V. 1984-85 Bp., 1986.73.lp

⁴ 1947.IV.16-i beszédben felsorolja, hogy gr. Apponyi György, Szapáry Erzsébet grófnő, Szabó Imre, a későbbi püspök, akkor bpesti érdeki helynök titkára, és Pakots Károly szatmári kanonok voltak útítársai.

⁵ Majsai Tamás- Mona Ilona: Iratok a körösmezei zsidódeportálás történetéhez. Közli: - In: Ráday Gyűjtemény Évkönyve IV-V Bp., 1986. 195-237 lp., 217lp

augusztus 15-én elrendelte az elhurcolások azonnali beszüntetését. A megsemmisítő akciót Pásztóy Ámon, a KEOKH vezetője kezdeményezte, akit 1945 után kivégeztek.

Valahol le van írva, hogy a két háború közötti évtizedek nehezen magyarázható jellegzetessége a hivatalos és tényleges Magyarország hatalmas ellentéte. Ebben az előadásban a tényleges Magyarország magatartásáról próbáltam képet adni, azoknak a tettein keresztül, akik hitték és cselekedték Krisztus Urunk tanítását, és akiket nem szédített meg az utca véleménye. – akkor sem, amikor a nyilasok hivatalos Magyarországa nem csak a hatalom birtokában volt, hanem mellette állt a megszálló németek fegyveres ereje is.